

Пащенко Д.І.,
завідувач кафедри педагогіки і психології,
дошкільної та початкової освіти комунального
ВНЗ Київської обласної ради «Академія
неперервної освіти», доктор педагогічних наук,
професор

**Олександр Захаренко – організатор здоров'язберігаючого патріотичного
шкільного середовища**

**Пащенко Д.І. Олександр Захаренко – організатор
здоров'язбережувального патріотичного шкільного середовища.**

У статті подано нову інформацію з біографії видатного українського педагога О. Захаренка, виокремлено основні риси його творчого почерку.

Ключові слова: здоров'язберігаюче середовище, трудове виховання, "школа-толока", педагогічне покликання.

**Пащенко Д. И. Александр Захаренко – организатор
здоровьесохраняющей патриотической школьной среды.**

В статье подана новая информация из биографии выдающегося украинского педагога А. Захаренко, выделены основные черты его творческого почерка.

Ключевые слова: здоровьесохраняющая среда, трудовое воспитание, "школа-толока", педагогическое призвание.

**Pashchenko D. Alexander Zaharenko is an organizer of the health-saved
patriotic school environment.**

The article presents new information from the biography of outstanding Ukrainian teacher O. Zaharenko, the main features of his creative search have been identified.

Key words: health-saved environment, labor education, «school-cleanup», pedagogical vocation.

Актуальність порушеної проблеми. В останні десятиліття до педагогічної спадщини Олександра Антоновича Захаренка (1937-2002) прикута цілком виправдана увага. Трохи більше як через рік – на початку лютого 2017 р. – педагогічна громадськість буде вшановувати його 80-річчя, що ще більше

посилило бажання вивчити, зберегти і примножити все те, що зроблено цією непересічною особистістю у ті плідні й по-своєму щасливі роки його самовідданої праці в Сахнівській школі на Черкащині.

Науковцями вже тривалий час проводиться активна робота по збиранню і впорядкуванню усього напрацьованого видатним педагогом. Це дозволяє зробити більш доступним для вчительства його педагогічний арсенал. Не менш важливо дослідити його життєвий шлях і творчість, зібрати спогади про нього саме зараз, поки ще свіжі в пам'яті вихованців, колег, односельчан та тих, кому доля дала щасливу можливість спілкуватися з ним та бачити його в роботі.

Мета статті – оприлюднити деякі маловідомі факти з життя видатного вчителя-гуманіста ХХ – ХХІ століть, гордості вітчизняної школи, активна життєва позиція якого неодмінно стане взірцем для наступних поколінь освітян.

Виклад основного матеріалу. У чому ж заслуга О. Захаренка як директора школи, педагога-практика, вченого? Серед багатьох його нововведень можна виділити наступні:

- формування у школярів, починаючи з молодшого шкільного віку, поваги до героїчного минулого свого села, до рідних і односельців, до сивочолої мудрості дорослих (створення двоповерхового музею села Сахнівка, екскурсородами в якому були школярі; висадження біля нового триповерхового корпусу початкових класів алеї троянд, кожний кущ якої вирощений на землі, взятій з подвір'я загиблого героя; вшанування сахнівчанок – матерів та вдів захисників вітчизни – спеціальною медаллю; мужнє, як на той час, вшанування трагічних сторінок історії с. Сахнівка в період 1932-1933 рр., створення, зокрема, першого в Україні пам'ятника жертвам голодомору – меморіалу "Криниця совісті" – та освячення його священиками). На кільцях цієї криниці увіковічено імена 970 сахнівчан (480 з них – діти), які померли в ті трагічні роки, а під куполом каплички у кілька ярусів розташовані дзвіночки, на яких написані імена померлих з голоду сахнівських дітей;

- піклування про здоров'я вихованців (ранкова аеробіка, будівництво оздоровчого плавального басейну (8 x 25 м.) з водою, обробленою сріблом та насиченою екстрактом солей з Чорного моря, завдяки чому ця вода набуває

лікувальних властивостей; дозоване використання в приміщенні плавального басейну ультрафіолетових ламп; створення сучасного спортивного залу (12 x 24 м); закладення пришкольного дендропарку, "клумби здоров'я", де вирощувалися дітьми лікувальні рослини; обсадження всієї території Сахнівської школи спеціальним видом туй, що, за свідченням фахівців, було ефективним профілактичним засобом проти легеневих та бронхіально-астматичних захворювань у дітей). "Клумба здоров'я", яку іноді ще називали "живою аптекою", – це шкільна ділянка лікарських рослин у формі гігантського кола, поділеного на сектори, де вирощують ромашку, чебрець, м'яту кількох видів, материнку, звіробій та інші місцеві цілющі трави. Біля кожного сектора розміщена табличка з інформацією про те, що, коли і як збирати та сушити, для лікування яких хвороб призначена та чи інша частина рослини, вказано рецепти настоїв. Щосені діти заготовляють по кілька сотень упаковок лікувально-профілактичного чаю «Букет Надросся» та готують спеціальні збори трав для молодіжного напою «Пастушка» – усе за давно апробованими місцевими рецептами. Під час великої перерви школярі охоче біжать у фітобар пити цілющі чаї, заварені із заготовленої ними сировини. Вода для цього використовується особлива – очищена сріблом. Її беруть із "Криниці совісті", в якій до нижнього кільця, зануреного у воду, прикріплено срібні пластинки, виготовлені із зібраних усім селом старих срібних монет і ложечок. Срібло поступово насичує й дезінфікує воду. О. Захаренко неодноразово висловлював думку про те, щоб учителі давали клятву Гіппократа на рівні з лікарями, присягали за жодних обставин не нашкодити здоров'ю дитини. Піклувався директор школи і про здоров'я вчителів. На його тверде переконання, тривалість життя людини повинна вважатися найважливішою статистичною величиною, що характеризує розвиток держави; він навіть відстоював цю пропозицію з парламентської трибуни, але, на жаль, до нього не прислухалися;

- сприяння розвитку пізнавального інтересу, допитливості школярів досягалось, зокрема, й тим, що кожного ранку перед уроками всі учні та вчителі Сахнівської школи збиралися на короткий час у залі. Окрім поточних повідомлень, розпоряджень, вітань зі святами, днями народження практикувалася

тут ще й інтелектуальна розминка та обов'язково – три-п'ятихвилинний виступ директора, який жартома називав свої промови "проповідями"; адже по суті й змісту це були етичні бесіди на різні теми, іноді найнесподіваніші. Бесіди за 1998–2000 рр. зібрано в книжку під назвою «210 шкільних лінійок». Традиційна інтелектуальна розминка, на яку щоденно відводилося на лінійці всього кілька хвилин, викликала у дітей пізнавальний інтерес, спонукала їх до уважності при здобутті знань на уроках та активного інтелектуального пошуку в позаурочний час. Для цього черговий учитель чи директор школи ставили цікаві запитання з історії, біології, математики, географії чи іншої галузі знань, причому часто такі, що далеко не кожний дорослий міг відразу дати правильну відповідь. Шкільна лінійка по місцевому радіо транслювалася на все село, відводився певний час на пошук потрібної інформації, а перший, хто знаходив правильну відповідь, діставав приз – солодоші, щось зі шкільного приладдя, а то й вагоміший, коли запитання було особливо складне. Завдяки цьому прийому діти привчалися здобувати знання без примушень, а завдяки пробудженню інтересу до знань;

- трудове виховання у Сахнівській середній школі – це ціла система добре продуманих заходів. Тут о 16 годині починається другий трудовий день. Режим роботи такий: у навчальний період учні 5–6-х класів працюють не менше години, улітку – до трьох годин, старшокласники відповідно – півтори години під час навчального року й до чотирьох годин улітку. Вже з 5-го класу кожен учень отримує трудову книжку, у яку заноситься інформація про всі види робіт, виконані дитиною. Узимку – у навчально-виробничих цехах (токарному, слюсарному, деревообробному, швейному, кулінарному, електроцеху і цеху небезпечних верстатів). У школі є не лише навчальні майстерні, а й власний міні-завод з виготовлення монтажних плат. Навесні та восени учні працюють не лише на навчально-дослідних ділянках та у шкільній теплиці, де вирощують розсаду квітів і овочів як для потреб школи, так і для жителів с. Сахнівки, а й на господарському полі, використовуючи свій скромний машино-тракторний парк. У саду вони опановують операції омолоджувальної обрізки дерев. У лісництві сахнівські школярі розчищають галявини, збирають лікарські

рослини, заготовляють гілки й сіно для лісових мешканців. На замовлення Корсунь-Шевченківського механічного заводу виготовляють гайки, кришки для редукторів сільськогосподарських машин. За домовленістю з фабрикою «Корсунчанка» школярі шиють серветки, рукавиці, фартухи, халати. "Родзинкою" спільної праці, яка об'єднує колектив та перетворює школу на дім радості і творчості, були майже фантастичні, на перший погляд, ідеї-проекти, які неодмінно реалізовувалися. Це і створення музичного фонтану, і будівництво шкільного планетарію та обсерваторії, і закладення в школі дендропарку, і запровадження відеосалону у справжньому літаку на подвір'ї школи, і створення басейну з морською водою та дозованим ультрафіолетовим опроміненням у приміщенні школи і безліч інших вдало знайдених задумок, які, ставши стрижнем діяльності шкільного колективу, згуртовували його, давали впевненість у своїй потенційній можливості, а часом допомагали учням обрати майбутню професію за покликанням. Саме тому на початку кожного навчального року в школі проводились опитування дітей та вчителів: що слід змінити в школі, які ще нововведення варто запровадити. Завдяки цьому джерелу нових ідей та неодмінній їх реалізації, діти звикали жити в ритмі постійного прагнення до мети та радості досягнення успіху. Однією з перших ідей-проектів, що згуртувала своєю фантастичністю учнів навколо майбутнього директора Сахнівської школи, був справжній шкільний планер, на якому першим зробив політ учитель фізики О. Захаренко;

- активне залучення односельчан до життя школи (зведення нового корпусу для молодших школярів та басейну в ньому, як і інших споруд, методом "народного будівництва", завдяки чому Сахнівську школу часом називають "школою-толокою"; запровадження щоденної ранкової радіо-лінійки, прямого ефіру з педагогічною інформацією та вечірніх телевізійних передач по шкільному каналу в радіусі півтора десятків кілометрів, що охоплювали 15 сіл; організація випуску старшокласниками багатотиражної газети «Дівочі гори») було не лише відчутною допомогою школі, а й вагомим чинником зміцнення родинних зв'язків, поліпшення сімейного виховання, згуртування села.

Не секрет, що багато хто з випускників педагогічного ВНЗ розглядає роботу в сільській школі як першу, часом вимушену, сходинку в своєму професійному становленні. Таких прикладів безліч. Дехто з любителів кар'єри схожий на перекотиполе: варто відчути перші ознаки успіху, як ця людина випурхне з ще не обжитого місця роботи туди, де ілюзорно замаячить фантом "більшої культури", "цивілізованості", "умов для творчого розвитку". Найчастіше за усім цим стоїть банальне прагнення до кар'єри, слави, більшого заробітку при менших затратах зусиль і часу. Є подібні приклади кар'єрного росту і у вчительському середовищі. Таких людей не варто засуджувати, бо кожен з нас, усвідомлюючи, що він живе один раз, чинить із своєю долею так, як вважає за потрібне. Це законне право кожного розпорядитися своїм єдиним шансом самореалізуватися і здійснити ту місію, з якою прийшов у це життя.

Не дуже часто, але, на щастя, трапляються і такі "однолюби", котрі залишаються вірними своїй головній професійній мрії – зробити якомога більшу кількість молодших за себе людей щасливими. Реалізація цієї мрії вимагає повної самопожертви, примушуючи таких Учителів усе життя залишатися на своєму посту. Звичайно, у великому місті швидше можна зробити кар'єру. Та, нарешті, й медицина у столиці чи навіть в обласному або районному центрі може надати при необхідності більш кваліфіковану допомогу, ніж сільський фельдшер. Тому ніхто не має права закидати докір людині, котра залишила сільську школу для того, щоб "сіяти добре й вічне" або самореалізуватися у іншій сфері діяльності в міських умовах.

Є немало прикладів, коли відомими вченими, геніальними конструкторами, державними діячами ставали ті, хто в минулому був сільським учителем. Ці люди також заслуговують на добре слово від кожного з нас, як і ті, хто на новому поприщі себе не проявив, а продовжував скромно працювати у сільській школі.

Але особливо низький уклін тим, хто всупереч безлічі надзвичайно спокусливих пропозицій відмовився залишити своїх вихованців, віддавши їм усе своє життя. Наприклад, В. Сухомлинському неодноразово пропонували

викладацькі посади у провідних педагогічних ВНЗ з натяком на швидку наукову кар'єру, переманювали його і в Київ, і в інші міста.

Не менш привабливі пропозиції надходили і О. Захаренку, директору Сахнівської середньої школи. Максимум, що вдалося зробити Уманському педагогічному інституту імені Павла Тичини, так це запросити його на деякий час – з 1990 р. по 1993 р. виконувати обов'язки професора кафедри педагогіки і психології (0,25 ставки на умовах сумісництва!). Звання Народного учителя СРСР, яке він отримав у 1983 р., дозволяло йому обіймати таку посаду. Особливо слід зазначити, що він не виконував при цьому роль "весільного генерала" в педагогічному ВНЗ, а брав найактивнішу участь у підготовці нової генерації вчителів. Будучи з 1986 по 1991 рр. депутатом Верховної Ради СРСР, він регулярно, згідно з графіком, двічі на місяць приїжджав в Умань для зустрічей з виборцями. Саме в ці дні йому виставлялися пари із спецкурсу по школознавству. Окрім того, у Сахнівській ЗОШ студенти під його керівництвом щорічно проходили педпрактику, виконували курсові та дипломні роботи.

У 1992 р., автор цих строчок, будучи проректором з навчальної роботи Уманського педінституту, за дорученням ректора (проф. В. Кузя) та за попередньою телефонною домовленістю із О. Захаренко поїхав у Сахнівку з метою продовження на наступний навчальний рік трудового договору про виконання ним обов'язків професора в нашому інституті. У Сахнівці в назначений час не вдалося застати його, бо він був терміново викликаний урядовою телеграмою в Корсунь-Шевченківський райком партії для важливої телефонної розмови. Зустрівшись з ним у приймальні першого секретаря райкому КПУ, ми домовилися про розмову хвилин через 30, бо він чекав на дзвінок із Києва. Дочекавшись його на вулиці, я помітив на його обличчі явну схвильованість і навіть збентеження. Вибачившись за затримку із зустріччю, він розповів мені те, про що я потім ніколи і ніде не читав і не чув. Виявляється, його викликав для телефонної розмови тогочасний прем'єр-міністр України В. Фокін і запропонував йому очолити Міністерство народної освіти.

Тоді ще подумалося: так ось чому така схвильованість на його обличчі, адже щойно людині запропонували залишити село й стати міністром (!) з усіма наслідками, які випливають з цього і для нього особисто, і для його родини... Разом з тим, на його обличчі була не радість, а явна збентеженість, котра стала зрозумілою, коли він повідомив, що пропозиція була ним відхилена. Більше того, з'ясувалося, що це був уже повторний дзвінок від прем'єр-міністра з цією пропозицією і Олександр Антонівчичу було дуже незручно відмовлятися вдруге.

Розповівши мені це, він попросив поки що не розголошувати цю конфіденційну інформацію, бо побоювався, чи не доведеться ще давати позитивну відповідь, якщо, раптом, пропозиція буде запропонована втретє... О. Захаренко зізнався, що перший раз йому було значно легше відмовлятися, аніж вдруге, бо, відмовляючись удруге, він відчув деяку некоректність з свого боку. Йому дуже не хотілося, щоб пропозиція була запропонована втретє, бо тоді своєю відмовою він мимовільно створив би враження про себе як про дуже прошену при вередливу особу, а це, на його думку, межувало б з непорядністю, а отже й примушувало б його до позитивної відповіді. Але, очевидно, третьої пропозиції не було. Міністром народної освіти України незабаром стала не менш шанована людина, ректор ушлявленого Полтавського державного педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка І. Зязюн.

Отже, О. Захаренко не погодився покинути сільську школу навіть тоді, коли йому в 1992 р. запропонували стати міністром народної освіти України. Це вчинок, гідний поваги.

Як не пригадати тут ще одного керівника виховного закладу – Януша Корчака, який з двох альтернатив: залишитися живим, покинувши дві сотні своїх вихованців з варшавського гетто, або разом з ними піти на вірну смерть, добровільно вибрав останнє. Це був одноразовий акт, який обезсмертив цього Педагога. О. Захаренку ж, як і В. Сухомлинському, доводилося багаторазово відхиляти у коректній формі найпривабливіші пропозиції.

Чи не є головною причиною такої вірності Сахнівській школі те, що саме тут О. Захаренком було започатковано цілий комплекс вистражданих

нововведень, на подальший розвиток та вичерпну реалізацію яких не вистачить усього життя? Він свідомо йшов на це, чітко усвідомлюючи, що відступу назад уже не буде. Специфіка авторської школи полягає в тому, що, започаткувавши її, не можна їй зраджувати, перекидаючи власноручно створені проблеми, на чужі плечі. Це вже довічний благородний тягар. Заслужена слава нерозривно поєднала у свідомості освітян прізвище директора і назву села, в якому він творив свою "педагогічну поему". Сказане вище повністю стосується не лише О. Захаренка, а й директора іншої сільської школи – В. Сухомлинського.

Лейтмотивом авторської школи Захаренка є те, що учні з ранніх років привчаються своїми силами вдосконалювати оточуючий життєвий простір, а через нього – і самих себе. Тут змогли організувати не просто навчання і виховання, а повноцінне шкільне життя в роки дитинства, отроцтва і юності, розвиваючий потенціал якого важко переоцінити.

Великому "мрійнику із Сахнівки" вдалося прищепити дітям почуття гордості за героїчне минуле свого села, повагу до рідних і односельців, до сивочолої мудрості дорослих. Цьому сприяли і музей при школі, де екскурсородами були самі учні, і "Криниця Совісті", і шкільна газета, і свої радіо- та телевізійні передачі, і безліч інших форм виховного впливу, кожна з яких була нерозривною складовою цілісної системи виховання.

У 2001 р. вийшла «Енциклопедія шкільного роду» (в 4-х т.) – давно вимріяне унікальне видання, яке стало, на жаль, лебединою піснею Вчителя. Це, водночас, і захоплюючий опис історії села Сахнівка, і сімейна книга пам'яті, в якій кожен учень Сахнівської школи (нинішній чи колишній) може знайти повчальну інформацію про свій рід [1]. Та й створена ця енциклопедія завдяки копіткій пошуковій роботі учнів, яка сама по собі була важливим чинником патріотичного й морального становлення, стрижнем родинного виховання.

Багато сил і часу віддавав О. Захаренко громадській роботі. Тривалий час він успішно виконував обов'язки не лише депутата Черкаської обласної ради, депутата Верховної Ради СРСР, а й очолював всесоюзний комітет руху «Педагоги за мир», був ініціатором створення творчої спілки вчителів тощо. І

всі ці функції він виконував творчо, з натхненням і великою результативністю. Він завжди чітко уловлював больові точки вітчизняної школи. Окрім того, директор Сахнівської ЗОШ мав громадянську мужність, яка давала йому змогу переступати через стоси розрізаних, часом діаметрально протилежних ідей, методичних рекомендацій та інструкцій і організувати роботу так, як підказував йому досвід та логіка педагогічного процесу.

Творчий почерк Олександра Антоновича проявлявся, на нашу думку, в наступних аспектах.

✓ Він був справжнім гуманістом, для якого пріоритетним було забезпечення повноцінного розвитку кожного вихованця з метою формування нової генерації молоді, здатної творити собі й оточуючим щастя [2].

✓ Щирість у спілкуванні із співрозмовником – будь то високопоставлена державна особа чи колега по школі, батьки вихованця чи учень будь-якого віку. Він не мав штучно поставленого акторами-репетиторами голосу, але навряд чи зміг би будь-який народний артист передати всю ту біль, з якою говорив О. Захаренко на телевізійній зустрічі з освітянами в концертній студії Останкіно про занапащених дітей у багатьох сім'ях та дітей-сиріт, про проблеми вчителя тощо [3]. Після прослуховування студентами Уманського педагогічного університету окремих фрагментів аудіозапису з цієї телепередачі, зробленої 23 січня 1988 р., в аудиторії встановлювалася, як правило, така тиша-роздум, про яку міг би лише мріяти будь-який уславлений актор чи політик (замовлення кольорового відеозапису цього виступу можна зробити за електронною адресою: <http://gtrf.ru/product/show/id/9248>).

✓ Започатковуючи будь-яку нову акцію, О. Захаренко завжди прораховував все до найменших деталей не лише для того, щоб потім не довелося відступати, а й щоб ця акція дала максимальний педагогічний ефект. При цьому він брав на себе основний тягар чорнової роботи.

✓ Він був глибоким аналітиком, що детально розглядав кожну актуальну проблему з точки зору багатьох фізичних і юридичних осіб, зацікавлених у оптимальному її розв'язанні: учня, батьків, учителя, директора школи, міністра,

Держави. Його авторський почерк у виступі або в газетній статті не можна було сплутати з будь-яким іншим за емоційністю, переконаністю у своїй правоті, яка базувалася на тому, що все сказане ним пройшло не лише через його розум і руки, а й через серце. Це зараз науковці прагнуть опублікувати результати свого дослідження виключно у фахових (так званих "ВАКівських") виданнях, а він намагався донести свої роздуми для якомога більшої аудиторії освітян, тому й уміщував їх у офіційно не визнані, але найбільш масові – мільйонними накладками – засоби поширення інформації, якими були на той час всесоюзні та республіканські газети.

✓ Практикував він і послідовне виокремлення різних аспектів розглядуваної проблеми. Для підтвердження цього згадаймо його палкі виступи на освітянських форумах або в засобах масової інформації з приводу найбільш суттєвих для освіти чи виховання молоді нововведень. Та і в останньому його виступі у пресі – в статті «Суперечливі думки» (газета «Освіта» від 28.11 – 5.12 2001 р.) – виділено 10 мудрих думок, як десять заповідей Учителя [4].

Добре, що ще за життя було достойно поціновано подвижницьку працю О. Захаренка. Він був відзначений найвищими державними нагородами, став Заслуженим учителем УРСР (1974). Втім, трапився з ним і суто радянський казус із нагородженням. У 1978 р. обласне керівництво підготувало необхідні документи на представлення його, як найкращого педагога Черкащини, до найвищої трудової відзнаки – присвоєння звання Героя Соціалістичної Праці. Але з'ясувалося, що в офіційній рознарядці, надісланій Черкаському обкому партії, передбачалося відзначення цією нагородою педагога ... жіночої статі. Після окрику зверху документи були негайно переоформлено і зірку Героя вручено іншій людині у повній відповідності з рознарядкою. І хоч про цей факт знало обмежене коло людей, але, як кажуть в народі, «шила в мішку не сховаєш». Якось дійшла ця інформація і до О. Захаренка, і до шанованої вчительки, яка отримала звання Героя. Так от ця вчителька при першій же нагоді підійшла до О. Захаренка і висловила свою незручність за те, що вимушена носити його золоту зірку Героя,

на що Олександр Антонович поспішив заспокоїти її, заявивши, що цю нагороду вона вже давно заслужила самовідданою творчою працею.

Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини вважає за честь, що саме він наприкінці 1988 р., ще будучи в статусі інституту, успішно висунув О. Захаренка, директора сільської школи, кандидатом у члени-кореспонденти Академії педагогічних наук СРСР.

А сталося це так. Прочитавши в «Учительской газете» повідомлення про довибори в Академію педагогічних наук СРСР, мій батько, доцент кафедри педагогіки і методики початкового навчання Уманського педінституту І. Пащенко, висловив удома думку про те, що гідним представником від освітян-практиків міг би бути О. Захаренко і запропонував мені, як завідувачу кафедри, виступити на Вченій раді інституту з пропозицією про рекомендацію його кандидатури на обрання в члени-кореспонденти АПН СРСР.

У дійсні члени академії рекомендувати директора Сахнівської школи було ризиковано, бо в свій час неодноразово (чотири рази!) "забалотували" іншого директора сільської школи – В. Сухомлинського (принагідно хотілося б запитати вчительство колишнього Радянського Союзу: а чи пам'ятають вони імена та педагогічні звершення тих, кого АПН СРСР обрала академіками замість павлиського директора сільської школи?).

Втім, і на звання члена-кореспондента АПН СРСР кандидатура О. Захаренка могла б виявитися непрохідною з двох "причин". Перша (бюрократично-формальна) полягала в тому, що він офіційно не мав ученого ступеня (В. Сухомлинський, згадаймо, на момент свого обрання в члени-кореспонденти був кандидатом педагогічних наук), друга (амбіційно-мстива) могла полягати в тому, що 22 листопада 1988 р., незадовго до оголошення довиборів у АПН СРСР, в газеті «Правда» (провідній газеті Радянського Союзу!) було вміщено статтю Н. Білоусова про директора Сахнівської школи «На Москву депутату Константину Макарычу». У цій статті О. Захаренко на запитання кореспондента, чи відчуває сільський учитель у своїй роботі допомогу всесоюзної

академії педагогічних наук, відповів досить зухвало питанням на питання, давши цим однозначну нищівну оцінку роботі Академії: «А хіба така існує?» [5].

Принагідно слід зазначити, що в 1982 та 1988 рр. О. Захаренко виступав на засіданні АПН СРСР [6, № 393 та № 440], а в 1987 р. – на спільному засіданні АПН та Міністерства освіти СРСР [6, № 436]. Тема його виступу на засіданні АПН СРСР у 1988 р. (буквально напередодні довиборів) була: «Деякі пропозиції щодо розвитку народної освіти в країні та ролі АПН в цьому процесі» [6, № 440]. Але по реакції академіків на самому засіданні та по наступним діям Академії відчувалося, що всесоюзний штаб педагогічної науки і не збирається прислухатися до його конкретних пропозицій.

Втім, різка оцінка діяльності АПН СРСР, дана ним у згадуваній вище статті газети «Правда», могла б, як не дивно на перший погляд, спонукати деяких академіків на голосування за кандидатуру сахнівського вченого-практика, щоб він, ставши членом-кореспондентом цієї академії, не мав би морального права так різко критикувати той науковий орган, робота якого тепер була б у певній мірі і його обличчям.

Зваживши на сімейній раді всі "за" і "проти", було вирішено запропонувати керівництву Уманського педінституту поставити на Вченій раді питання про рекомендування кандидатури О. Захаренка на звання члена-кореспондента Академії педагогічних наук СРСР. Виконуючий обов'язки ректора доц. М. Мартинюк схвалив цю пропозицію і питання було одностайно підтримано Вченою радою нашого інституту. Мені, як ініціатору цієї ідеї, було доручено підготувати всі необхідні документи.

Одночасно з документами, надісланими в АПН СРСР, автором цієї статті було направлено в «Учительскую газету» заклик до освітян підтримати кандидатуру О. Захаренка в члени-кореспонденти АПН СРСР. Матеріал було надруковано 5 січня 1989 р. в рубриці «Позиція в педагогіці».

Після розпаду Радянського Союзу було реорганізовано й Академію педагогічних наук СРСР. Вона стала Російською академією освіти (РАО). Усім академікам і членам-кореспондентам із союзних республік було запропоновано

перереєструватися для поновлення у новоствореній академії, для цього достатньо було подати відповідну заяву. Але багато хто, в тому числі й О. Захаренко, цього не зробили з патріотичних міркувань. Незважаючи на це, у 1996 р. його все-таки повторно обрали, але тепер вже дійсним зарубіжним членом РАО.

Про його авторитет серед вітчизняних науковців та вчителів-практиків свідчить хоч би те, що при утворенні Академії педагогічних наук України він, не маючи наукових ступенів і вчених звань, згідно з постановою Кабміну України від 16 червня 1992 р. був затверджений одним із 15 дійсних членів-засновників АПН України.

На базі Сахнівської ЗОШ неодноразово проводилися солідні виїзні засідання наукових рад, науково-практичні конференції за участю провідних вітчизняних і зарубіжних вчених. Задовго до урядової постанови цю школу стали називати не інакше, як "школою Захаренка". Наприклад, у листопаді 1998 р. Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини провів науково-методичну конференцію «Авторська школа О.А. Захаренка», в роботі якої взяв участь засновник цієї школи. У 2000 р. було опубліковано матеріали цієї конференції [7].

Висновки. Сьогодні і в майбутньому ім'я Олександра Антоновича Захаренка, як оберег, має захистити Сахнівську школу від матеріальних та інших негараздів. Уберегти цю "Мекку вітчизняної педагогіки" – справа честі не лише педагогічного колективу школи, а й Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, всіх нас.

В умовах сьогодення, коли професія вчителя, як і науковця, не входять у число найпрестижніших для молоді, приклад професійного подвигу О. Захаренка може стати орієнтиром для молодих людей та темою серйозних наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія шкільного роду. – Сахнівка, 2001. – Т. 1-2 (1937-1976). – 364 с.; Т. 3-4 (1977-1998). – 502 с.

2. Захаренко О. А. Поспішаймо робити добро : Роздуми педагога-академіка про долю освіти і дитини, вчителя і родини, краю і Батьківщини. – Черкаси. – 28 с.

3. Захаренко А. А. Выступление на первом канале телевидения. Останкино, г. Москва, Россия. – 1987 г. / Приватний архів сім'ї Захаренка. – П. 50.

4. Захаренко О.А. Суперечливі думки // Освіта. – 2001. – 28 листопада – 5 грудня. – С. 2 – 3.

5. Белоусов Н. «На Москву депутату Константину Макарычу» (О директоре Сахновской школы А.А. Захаренко) // Правда. – 1988. – 22 ноября.

6. Захаренко Олександр Антонович (1937 – 2002). Бібліографічний покажчик (до 70-річчя від дня народження) / Укладачі : С. О. Захаренко, О. З. Медалієва. – 2-е видання. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. – 52 с.

7. Авторська школа О.А. Захаренка : Матеріали конф. / Ред. кол.: В.Г. Кузь та інші. – К.: Наук. світ, 2000. – 43 с.